

IRODALOM.

Az objektív idealizmus. Irta és a M. Tud. Akadémia közülésén 1915. május 9-én felolvasta Prohászka Ottokár (Olcsó Könyvtár).

Prohászka Ottokárnak, a szépszavú székesfehérvári püspöknek ezen legfrissebb munkája is megkap bennünket gondolatainak mélységével és szinpompás nyelvének lebilincselő varázsával. Ez a kis munka újabb bizonyíték arra, hogy Prohászkaiban a nyelvnek művésze egyesül a vérbeli filozófus komolyságával és rendszerességével. Mint valami tiszta, üdítő oázis, úgy hat ránk Prohászkaiban nagyon emelkedett, vallási- és erkölcsi alapokon nyugvó világszemlélete.

A felolvasás gondolatmenetét a következőkben ismertetjük:

A kultura bizonyos optimizmusra nevel bennünket s most, amidőn a háború furiai száguldanak végig a világon s az „öntudat alatti mélységből“ kitört az ősi barbárság, szkepszis vesz erőt a lelkeken. Szükségessé vált az eszményeknek s azok tartalmának revíziója. Milyen sphaerába kapcsoljuk eszményeinket? „Vajjon kizárólagosan anyagba, természettudományokba s termelésbe-e (ez a racionalizmus és történelmi materializmus álláspontja), vagy szubjektív eszményekbe s ideológiákba-e (ezen az állásponton van a szubjektív idealizmus), vagy pedig az ideáloknak megfelelő, bár általunk tüzetes és sajátlagos fogalmakkal ki nem meríthető valóságba.“ Ez utóbbit teszi az objektív idealizmus, minden, a szellemi világba s Istenbe vetett hit. Az életnek ne csak fizikai és fiziológiai, ne csak gazdasági és politikai, hanem etikai és vallási jelentést is adjunk. Szerzőnk útal a szellemi világ sajátos valóságára. Vajjon ez a szellemi világ tisztára csak ideológia s csinált eszményiség-e? Kant filozófiája szubjektív idealizmus, szerinte az eszmények csak absztrakciók, szubjektív jellegűek s minket egy felsőbb világgal nem hoznak kapcsolatba. Az eszményeknél azt kell kérdeznünk, hogy mi a tárgyuk. Az eszménynek nem lehet más igazolása, mint éppen az ő objektív tartalma vagyis az, hogy valóságra támaszkodik. Éppen itt van a szubjektív idealizmus gyengéje. Csak fölöttünk álló, a nálunk jobb s magasabb valóság adhat értéket s erőt az eszményekbe. Ha az eszményeket csak kategóriáknak, csak vetületeknek — saját én-ünk vetületeinek —

tartjuk, hogyan emelkedjünk fel rajtuk s hova emelkedjünk fel általuk? A szubjektív idealizmus elégtelensége kirívó az etikában. Ha az etikai ideálok csak reflexek, absztrakt fogalmak, akkor nem állhatnak felettünk, hisz fölünk vannak. Nem lehet az eszményeket kellőképpen társadalmi, a család, faj, nemzet, a haza és emberiség iránt való kötelességeinkből kimagyarázni, mert az ember etikai igényeit s etikai tartalmát csak az individuum öntudatában külön jelentkező s a tömegtől független eszménység fejezi ki. Az etika nem szociális, hanem szuperindividuais, matematikai érték.

Azután áttér illusztris szerzőnk a racionalizmus és a tört. materializmus álláspontjának jellemzésére. Tévedés azt hinni, hogy mindent meg lehet természettudományosan érteni vagy tán még matematikai kifejezésre is hozni. Az ilyen filozófia elfelejti, hogy a biológiai folyamatok fölött bennünk „eszménytllató, törvényt megérző, istenképet fogalmazó szükségletek s ösztönök érvényesülnek, melyek reális, ható erők s nem hideg tükröződések s éppen azért reális, de felsőbb valóságokkal való kapcsolódásokra utalnak“. Nem elégti ki a lelket a tört. materializmus magyarázata sem, mellyel az egész szellemi világot a termelés epiphaenononjának mondja. Ezen felfogás szerint a belső világ, az öntudat igényei s értékei csak légies, szellős szuperskonstrukciói a kézimunkának. Az ilyen felfogás erőszak a kedély s a végtelenbe s a misztikumba orientált lélek legmélyebb ösztönei ellen.

Ezen tulzásokkal szemben állanak az objektív idealizmus képviselői. Szerző ideszámítja Eucken Rudolfot, Hammacher Emilt, de általában mindazokat a bölcseleket, kiknek „az emberi öntudat a legnagyobb valóság, kik abban új világot látnak, mely úgy hajt ki a nyers természetből, mint a virág a földből s amellyel úgy kell számolnunk, mint magasabbrendű s új értékeket állító nagy ténnyel“. Látjuk ugyanis, hogy a természet s az ethos nem két harmonikus elem s utjaik nem párhuzamos vonalak, a világ folyásában szerepel ugyan az ethos is, de azért világtörténés és ethos világeért sem azonosíthatók egymással.

Épúgy, mint az etikanak, a jognak is szüksége van arra, hogy egy felsőbb, rajta kívül álló hatalomba kapcsoljuk. Nem elég a jogot igazságra alapítani, hanem magát az igazságot kell egy felsőbb régióba beállítani.

Az obj. idealizmus felfogása szerint a világ összes motivumai harcra s ellenkezésre vannak rendeltetve a rosszal szemben, de nem absztrakt kategóriák vagy organikus ingerek miatt, hanem a jóságnak, szépségnek, lelkiségnek objektív valósága miatt, mellyel szemben a rossz csak végeesség, csak tagadás és hiány. „Ha pedig azt kérdik, hogy mi az a szellemi valóság, melynek az ideálok csak emberi fogalmi kifejezései, hogy mi az a világfölnyes lelkiség, mi a lélek, Isten : erre azt kell felelnem, hogy azt sajátlagos, tüzetes fogalmakkal minden tekintetben meghatá-

rozni nem birjuk, éppen azért nem, mert az egy fölöttünk álló létszerűség, de elég róla tudnunk annyit, hogy szellemi valóság, erő és élet, amelybe bele vagyunk kapcsolva.“

Az eszmények szuperindividualis valóságával szemben — mondja szerzőnk — úgy nézem a világban küzködő, ösztönös embert, mint a nyirkos földben rejlő gyökeret vagy tulipánhagymát, melynek egy finomabb, átlátszóbb s ugyanakkor kimondhatatlanul szebb s gazdagabb milieube, t. i. a levegőbe s napsugárba kell bele nőnie.

Ezekben vázoltam — lehetőség szerint, mindenütt a szerző szavaival és kifejezéseivel élve — a tartalmas értekezés gondolatmenetét. Legyen valaki a szerzővel azonos vagy ellenkező állásponton, dolgozatát haszonnal és élvezettel olvashatja.

Melegen ajánlom lelkésztársaim figyelmébe.

B. J.

A tiszai evang. egyházkerület eperjesi kollégiuma teológiai otthonának jelentése az 1914/15. tanévről. Közli dr. Szlávik Mátyás, az Otthon felügyelő tanára.

Az eperjesi teol. Otthon 1906 óta áll fenn, Zelenka Pál püspök legnagyobb alkotása. A harctérhez való közelsége, katonai csapatok át- és visszavonulása miatt az Otthon elmúlt éve meglehetősen zaklatott volt, a teológusok magatartása példás, teljesen méltó a nagy időkhöz. Mindezt Szlávik dr., az Otthon felügyelő tanára eleven tollal mondja el.